

mellem Kvarteret og Drabet os Svaret: Nej, Bornholmerne brød det ved Drabet. Beretningens Sammenhæng brydes ved Forsøg paa en modsat Fortolkning. — Men iøvrigt gjør selv et fortvivlet Flugtforsøg ikke Nøddrabets indlysende her, hvor mindst otte Mand havde deres Fange lige uden for Fængselsdøren. Var imidlertid Printzensköld simpelt hen blevet fængslet, hvilket efter adskilligt at dømme var de mere besindige Bornholmeres Ønske, da var næppe nogen Sinde Visen om „Bornholms Befrier“ blevet lagt.

For fremtidige Forskere rettes endnu følgende Kildehenvisninger: Ankers Gavebrev findes i Sjæll. aabne Breve, 19. Okt. 1670, Nr. 657; Jens Kofoeds Underskrift findes paa intet af Overdragelsesbrevene fra 1659, men vel andet Steds, f. Ex. under Arvehyldingseden 18. Sept. 1661 i Bornholm, Fasc. 6 Nr. 13; Risoms Skøde findes i Kr. Vs Skøder, 19. Nov. 1670; Kofoeds Bestalling i Original blandt Fred. IIIs Bestallingsbreve 15. Dec. 1660 — alt i Rigsarkivet. Under ét maa jeg advare imod de Gisninger, Paastande, Referater, ja endog Citater, som Kritiken udleder fra mine tidligere Artikler, men som ikke finde deres tilbørlige Hjemmel i disse.

Have disse Annotationer formaaet at paavise, at der findes god Sammenhæng i de forskellige Kilders Meddelelser, læste pie et prudenter, da ere de ikke skrevne forgæves.

10.

Poul Ancker og Jens Koefoed.

Duplik.

Af G. L. Grove.

I min Artikel om Poul Ancker og Jens Koefoed ovfr. S. 461 ff. protesterede jeg imod Hr. Læge M. K. Zahrtmanns Forsøg paa at hævde, at disse to Personligheder burde bytte Roller, saaledes at A. skulde indtage K.s gamle Hædersplads.

Det var ikke med Urette, at jeg havde tillagt Hr. Z. dette Forsæt, thi han har siden selv præciseret¹⁾, at han i sine Artikler her i Tidsskriftet om den bornholmske Opstand og „vistnok med Føje“ har forsøgt at „holde en lille Flyttedag“ imellem dem.

Uagtet Forf. nu i ovenstaaende Annotationer udtrykker sig med nogen større Forsigtighed og saaledes undgaar dette Billede, maa det derfor dog undersøges, om disse indeholde enten noget Nyt til Fordel for Forf.s nævnte Flytteforsøg, for hvis Tilstedelighed Forf. selvfølgelig selv har Bevisbyrden, eller nogen Gendrivelse af min Argumentation for, at det ikke var lykkedes Forf. at bevise, enten at A. ene skulde have Æren for at have ledet Opstanden, eller at Hædersnavnet „Bornholms Befrier“ burde fratages K.²⁾

Det viser sig nu, at Forf. ikke er kommen ud over at anse Peder Olsens Fortegnelse som Hovedbeviset for nysnævnte Paastand om A. Men jeg maa gentage, at Paastanden umuligt lader sig bevise heraf. Naar Olsen her (ordnede efter Byerne) nævner ikke mindre end 21 af dem, der havde været „de fornemste til Bornholms Erobring“, hvor kan det saa blive et Bevis for, at Ancker ene skal have Æren af Ledelsen? At han stod først, kan, som af mig paavist, forklares af andre Grunde. At der siges noget om ham fremfor de Andre, kan dog umuligt være afgørende, naar det Sagte ikke i nogen Maade udtrykker, at han havde den overordnede Ledelse fremfor dem. Og naar Forf. i Annotationerne mener, at jeg af Olsens Bemærkning om A., der er citeret S. 613, har overset det lille Ord „all“ og spørger, hvorfor Peder Olsen da fremhævede A.s Daad ved disse Ord (uden for at betegne ham som den egentlige Leder), saa ligger det nær at anføre, at der dog kunde være al god Grund til at fremhæve som en Mærkelighed just, at „Hr. Pouffuel Ancker“, den eneste Gejstlige af disse 21, „Sougnepræst til Rydskier

¹⁾ Jfr. Nationaltidende for 26. Juli 1898 (Aftensnummeret).

²⁾ Hvilke Hovedsætninger Forf. flere Steder hævder f. Ex. i G. R. 5. B. S. 239 og 228, jfr. iøvrigt min Imodegaaelse ovenfor S. 461—82, hvortil disse Bemærkninger knytte sig.

och Hasle Sougner, haffuer været baade i Raad och daad till all denne hans Konngl. May^{ts} tienniste med Toeg, Vagt, Reystning, och endnu flittig besøger Land-Vagterue“. Thi alt det var „militaria“, og dog havde Velærværdigheden „ været til“, d. v. s. „ været med til“ det Hele. Om nogen Ledelse staaer der derimod ikke et Ord. Men det er klart, at Forf. ikke kan bygge sit Hoved-Argument paa sin egen Formening om Olsens ubevislige Motiver til denne Yttring, især hvis disse løftes langt ud over de tydelig udtalte Ord. Og naar Forf., i Stedet for nøje at holde sig til Ordlyden, af sit eget Forraad tilføjer „aarvaagen“, „paapasselig i Øens Forsvar før og efter Opstandens Tilendebbringelse“ og „opmuntrende de lunkne“, ja, saa indrømmer jeg, at Sætningen om Ancker højnes — men Kilden bliver ved denne Omskrivning alt for ny.

For at finde flere og bedre samtidige Kilder til Forsvar for sin Paastand maa Forf. ty til den koefoedske Relation, om hvilken han selv i 6 R. 5. B. S. 238 udtaler: „Holberg har ikke haft Jesper Oldfux bag sin Stol, den Gang han afskrev denne Relation som god Historie“. Men efter en Bemærkning om, at det er noget misligt at bygge paa denne Kilde alene, tilføjer han (S. 619): „Derimod er dens Indhold interessant, læst med den paabudne Kritik“, og saa er Kritiken ikke mere fordringsfuld, end at den tillader ham af Relationen at benytte alt, der kunde tyde i nogen Maade til Forsvar for hans Anskuelse om A.s Ledelse, men derimod om K. at udtale, at samme Relation forherliger denne „over al Maade“. Nej, skal denne Kilde, som Forf. uden skellig Grund hidtil har kastet Vrag paa, bruges, lad os saa lægge lige megen Vægt paa, at den paa den ene Side klart og udførligst af alle samtidige Kilder i Detailler udmaler os, hvorledes K. forberedte og udførte den Daad, der frelste Øen fra Printzenskølds Regimente, og paa den anden Side dog ikke udtaler sig anderledes om A., end at Forf. i 6. R. 5. Bd. S. 238 selv bebrejder den, at „den kun i Ny og Næ, i knappe, intetsigende[!] Sætninger“ nævner Præsten Ancker. De heri anførte Udsagn om A. forklares under alle Omstændigheder

let af, at han boede paa Ruthsker Bakke, det strategisk vigtige, høje Punkt ligeoverfor Hammershus, hvor Folket jævnligt samledes; men de kunne ialfald ikke bevise, at han ene skulde have Æren af at lede Opstanden.

Om andre samtidige Kilder, der kunne vise os en eneste ny Handling eller Plan af A., hvad vi stadigt ere saa fattige paa, har jeg forgæves søgt i Annotationerne. Derimod udtaler Urne ganske vist ca. 100 Aar efter etsteds, at A. „ved sin Raadføring vel var Hovedhiulet i denne Entreprice“; da han dog ikke sammesteds anfører nogen positiv Støtte herfor, da Udtrykket er saa vagt, og Manden endelig ikke har udtalt det som nogen Overbevisning, men kun som Formodning, kan herpaa ikke lægges stor Vægt.

Naar Forf. saaledes slet ikke fremfører noget Nyt, der kan bevise, at Anker ene skal have Æren for at have ledet Opstanden, bliver det mindre nødvendigt at gaa i Detailler med Forf.s Forsøg paa at gendrive det Ny, jeg har fremført i modsat Retning. Imidlertid maa jeg i al Korthed protestere mod, at der, som Læseren vil se, er tillagt mig Adskilligt, som jeg ikke kan tage Ansvar for. Jeg vender mig saaledes ikke mod Olsens Ord, som jeg tvertimod nøje holder paa, men kun mod Forf.s Forstaaelse af dem. Jeg kommer ikke til den (almindelige) Slutning, at A.s Daad just ikke var stor, men siger kun, at visse Udtryk hos Olsen snarest kun tyde i denne Retning. Jeg siger heller ikke, at Ravns Krønike „affærdiger Opstanden ganske kort“, eller at Ravn „ikke har navngivet nogensomhelst“, men kun at Ravn affærdiger et bestemt citeret Stykke om den egentlige Opstand kort og deri ingen nævner o. s. v. (og kan derfor bl. a. ikke vedkende mig et Par Paastande, som Forf. anbringer i Rummet „mellem Himmel og Jord“, og som for min Skyld altsaa gerne maa blive deroppe).

Om den „lille Ikke-Fører Jensen“ mener jeg, at Forf. først maa godtgøre, at han overhovedet har staaet i Forbindelse med Opstanden og ikke blot er forfremmet ved simpelt Avancement, før han, der endog neppe var paa Bornholm under Opstanden, blandes ind i Spørgsmaalet om, hvem Hovedlederne var.

Mod to samtidige Kilder (jfr. S. 478), der melde, at Printzenskøld trods sit givne Ord flygtede, er det ikke nok, at Forf. anfører en Gisning. Her maa kræves Bevis.

Men for at komme til Hovedsagen maa jeg hævde, at det at „holde Flyttedag“ i et Tilfælde som det foreliggende allerede af den Grund ikke lader sig gøre, at man ikke kan overføre den Enes Gerninger paa den Anden, og efter disse maa den retfærdige Bedømmelse eller Berømmelse rette sig. I Stedet for at holde sig til Personernes fastslaaede Virksomhed under Opstanden søger Forf. jævnlig udover det Kendte i tvivlsomme Betragtninger (f. Ex. om hvad man kan faae ud af Kildernes Taushed) og falder hen i Gisninger, om hvorvidt forskellige ældre Kilder have udtrykt et Gran mere Sympathi for A. end for K., hvilket har en ganske underordnet Betydning, saa meget mere som Forf. ikke paa-viser en eneste ældre Kilde, der rigtig bevidst kommer ind paa at sammenligne og værdsætte A.s og K.s Fortjenester. Nej, deres Gerninger er det, som skal dømme dem.

K.s Berømmelse hviler paa den Kendsgerning, som Forf. har indrømmet (jfr. S. 149 f.), at han fangede Printzenskøld og uskadeliggjorde denne Fjendens Høvding. Efter Tabet af deres Fører var Svenskerne lammede, og Hammershus faldt allerede Dagen efter uden Sværds slag i Bornholmernes Hænder, idet Kommandanten efter den svenske Beretning¹⁾, skønt han havde baade Krudt og Levnetsmidler, tilligemed hele Garnisonen marscherede ud uden at løse et Skud, fordi man truede med at sende dem Landshøvdingens Hoved! At det praktisk set først og fremmest var K.s Daad, der friede Bornholm fra Printzenskøld og Svenskerne, kan ikke med Rette bestrides. Dette forekommer ialfald mig saa klart, at jeg finder videre Diskussion herom ørkesløs. Dette har ogsaa Bornholmerne forlængst haft Øje for, og deres sunde Sands har netop derfor tillagt K. Navnet „Bornholms Befrier“, som de ikke kunde finde paa at bruge om A. Og

¹⁾ Handlingar rörande Skandinaviens Historia, 39. Del, S. 426. Stockholm 1858.

det Navn er ingenlunde blot et „Saganavn“, men et adækvat Udtryk for K.s Bedrift, der fik saa gunstigt et Udfald, og hele Virksomhed, som Dr. Fridericia i „Adelsvældens sidste Dage“, S. 392, karakteriserer ved at kalde ham Bornholmernes „aktive Leder“.

Den Hædersplads, K. indtager, bliver altsaa ikke ledig, og Ancker kan allerede af den Grund ikke flyttes derop. Men hvis det kun havde været Forfatterens Mening at fremhæve, at A. har været en af de fremtrædende og velfortjente Hovedmænd i Opstanden, der ikke over K.s Daad bør glemmes, og ikke samtidigt at nedsætte K.s Fortjenester, da skulde jeg ikke have fundet Anledning til at fremsende min Protest.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland.

Efter at Konferensraad C. F. Herbst paa Grund af Alder har taget sin Afsked fra de af ham beklædte Embeder, er Direktør for Nationalmuseets 2. Afdeling Dr. V. Møllerup under 9. Okt. 1898 bleven udnævnt til Direktør for de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg og derved tillige indtraadt som Formand i Bestyrelsen for det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg.

Forh. Arkivar V. G. Granlund er død 19. Juni 1898, 67 Aar gl. Den afdøde, der vil erindres af mange danske Forskere, som har besøgt det svenske Rigsarkiv, i hvilket han var ansat til 1896, har foruden mindre Arbejder udgivet 17 Bind af *Gustaf Ps Registratur*.

Den østrigske Historiker, Professor ved Universitetet i Wien, Alfons Huber er død 23. Nov. 1898, 64 Aar gl. Hans Hovedværk er *Geschichte Österreichs* i Heeren og Ukert's Samling: *Geschichte der europäischen Staaten*; af det er udkommet 5 Bind (Gotha 1885—96), der naar til 1648. Som Generalsekretær ved Videnskabernes Akademi i Wien har han udgivet dettes Historie i de første 50 Aar (Wien, 1897).